

Balla D. Károly

KÖLTÉSZET - EGYSZEMÉLYES NYELVEN

Alla Bilo-Rak (1951, Tiszovica (Tiszavirágfa), 1995, Jaszinya (Kőrösmező) kevéssé ismert rétoruszin költő. Eletében alig tucatnyi verse jelent meg járási és üzemi lapokban. Filológiai furcsaságként néhány szonettjét külön kis füzetben adták ki a II. Összrutén Világintegrációs Kongresszus tiszteletére Ottavában. Földolgozatlan kéziratos életműve egy magát megnevezni nem kívánó tiszaujlaki magángyűjtő birtokában van.

Akésőbbi költő Hariszja Rak néven az Erdős Kárpátok egy kis hegyvidéki falvában látta meg a napvilágot, valószínűleg 1951-ben. Nagypapja, Roman Rak a századelő ismert vándorprédikátora volt, egyik kidolgozója és hirdetője az ún. ruszolatín-elméletnek, amely cáfolja a ruténok szláv eredetét. Nézetei és a húszas-harmincas években kifejtett felforgató tevékenysége miatt többször összeütközésbe került a csehszlovák hatóságokkal, családjá az állandó zaklatások miatt faluról falura vándorolt. Egyik fia, Italo Rak, eleinte apja nyomdokain lépni látszott, ám később talán a frissen berendezkedő szovjet rendszer retorzióitól félve felhagyott az igehirdetéssel és mozgó szatócsüzletet nyitott; hosszú szőrű hucul szamarak vontatta echós szekérrel járta a falvakat, petróleumot, tüt, cernát, cukrot, sót árult, illetve cserélt állatbőrre, élelmiszerre. Szaporodó családjá mindenhová követte, s ha télen az embermagasságú hótorlaszok elzárták az utakat, hónapokra ottrekedtek egy kis községben vagy egy hegyi pásztor tanyáján. A kis Hariszja legelőbb szép hangjával keltette fel szülei figyelmét: mindent elénekelt, amit a parasztokról és bacsóktól vagy a templomban hallott. Amikor apja a hatvanas évek végén egy Alpiniszt márkájú táskarádiót vásárolt, a kislány az összes sláger is megtanulta (később, midőn publikálni kezdett, keresztnevét állítólag nagy példaképe, az orosz popsztár Alla Pugacsova tiszteletére változtatta meg). Verseket már ekkor írogatott, igen sajátos ruszin nyelven, amelyben egyaránt előfordultak a már csak bibliákban, egyházi liturgiákban élő ószláv szavak és a nagypapa „nyelvújító” „latinizmusai” és „romanizmusai”. Később kifejezésmódjába -- főleg kis számú iskolai éve alatt beemelte az orosz és ukrán irodalmi nyelvfordulatait (ezektől később igyekszik megszabadulni).

Fiatalon megy férjhez, s hosszabb időre felhagy az írogatással. Férje a nála jóval idősebb Mikola Bilo, jó nevű állattenyésztő egy Rahó környéki állami gazdaságban, és nemigen van tekintettel felesége különcségre, abba sem megy bele, hogy asszonya akár csak második névként - lánykori nevét megtartsa. Mégis, amikor Mikola az első verspublikációit felfedezi a járási lapban, megenyhül, s a kocsmában ivócimboráinak egy egész estén át magyarázza, lassan magát is meggyőzve, hogy milyen jó hangzású írói nevet választott hitvese.

Maga persze továbbra is Haszjának szólítja élete párját, de tudomásul veszi, hogy asszonya számára létezik egy másik világ - mint neki mondjuk a tenyészkosok akolja, ahová csak ő léphet be. Inni sem ezért kezd komolyabban, hanem mert egyre gyakrabban fáj a gyomra, és tapasztalja, hogy a pálinka enyhíti panaszait. Mégis ebbe hal bele: elhanyagolt, sosem kezelt fekélye perforál, rosszulletét részegségnek hiszi s a késve hívott orvos már csak az exitust állapíthatja meg.

Amég fiatalnak mondható gyermektelen özvegy egy világtól elzárt tanyára költözik a Fekete- és a Fehér-Tisza összefolyásánál, férje foglalkozását követve nutria-tenyésztésből tartja fenn a két alkalmazottat is foglalkoztató kis gazdaságot, és emellett csak az írásnak él. Felveszi a kapcsolatot a Tiszaszirmán lakó, matróna korú, németül író Olga Rischawival, lefordítja saját nyelvjárására verseit - de ezeket sem publikálja. Egyre telnek a kockás iskolai füzetek, ám a negyvenévesnél alig idősebb költőt senki sem fedezi fel. 1995-ben váratlanul, a kőrösmezői körzeti klinikán egy kivizsgálás közben bekövetkező haláláról sem vesz tudomást az irodalmi közvélemény. Telerótt füzeit az egyik alkalmazottja viszi el a környékbeli paphoz, aki, nem tudván mit kezdeni velük, az egész pakkot postára adja a megyei könyvtárnak címezve. Ott nem iktatják, nem veszik nyilvántartásba - de megőrzik. Az anyag két éven át „lappang”, amikor is az intézmény egy osztálya új épületbe költözik, és az állományt selejtezni kényszerülnek. Az addig nedves pincében tárolt, kissé már penészes és roppant rossz szagú több évfolyamnyi különféle folyóiratcsomókkal és értéktelennek tartott politikai brossúrákkal együtt a kockás füzetek szemétdombra kerülnének, ha egy könyvritkaságok után kutató (s a költőzködés hírére Ungvárra érkező) tiszaujlaki gyűjtő magához nem venné. Bár kezdeni ő sem tud vele semmit, több mint egy éve féltve őrizgeti a nehezen értékelhető irodalmi ritkaságot, időnként megmutatva egyik-másik füzetet költő-barátainak, akik, ha kedvük úgy tartja, ki-másolhatnak néhány költeményt, amelyek publikálására aztán minden nyelvi normától elütő szóhasználatuk és helyesírásuk miatt egyetlen orgánus sem vállalkozik. (Az ukrán fórumok az írások nyelvjárásiasságát, „érthetlenségét” kifogásolják, az ébredő ruszin mozgalmak sajtóorgánusainak pedig a koncepciójába nem illik bele ez az egyszerre archaikusan szláv és modernül „latinus” grammatika.)

Úgy véljük, a nem túl jelentős, de igen különös sorsú költőnek némi elégtételt szolgáltathatunk azzal, ha a szinte „egyszemélyes nyelven” írt verseiből néhányat legalább magyar fordításban közreadunk, ezzel is kiszolgálva a Kárpát-medencében élő etnikumok közeledését.